

janjsku politiku izgubljeni uticaji u Austriji znače za Italijance, doskorašnjega pretседника владе мађарске, смрћу Гем- је један од ступова римскога троугла Рим—Беч—Пешта. Ово значи још и умањење утицаја на Средњу Европу. Не треба ни- кога да изненади ако се Италија почне приближавати Малој Антанти и помоћу ње остваривати брану против утицаја Гер- маније на Дунаву. Побољшање привредних односа са Југосла- вијом само је један знак овога страховања Италије од ути- цаја Немачке у централној Европи.

Јов. М. Јовановић.

Друштвени преглед

Moral i štampa

Dževad Sulejmanpašić, Žurnalizam razarač čovečanstva i novinstvo sa najmanjom merom žurnalizma. Zagreb, 1936.

G. Dž. Sulejmanpašić je u svome dosadašnjem publicističkom radu uvek pokazivao dovoljno smelosti da udari na velike i duboko ukorenjene verske ili socijalne predrasude naše sredine. U svojoj najnovijoj knjizi imponantnog opsega, on je otišao još dalje i udario, idući stopama velikoga učitelja Karla Krausa, na jednu svetsku silu: žurnalizam. Svoje sumarno mišljenje o žurnalizmu on je dao već u samom naslovu knjige, podeljene u dva dela (u sedamnaest glava). U prvom delu on nastoji da dokaže da je žurnalizam razarač čovečanstva, jer je po svojoj prirodi protiv morala i religije, protiv duha i svakog društvenog poretka, a u drugom razmatra pitanje »novinstva s najmanjom merom žurnalizma«, t. j. pitanje zaštite javnih dobara od žurnalizma, i donosi predlog zakona »za moralno i duhovno uređenje novina«.

Knjiga g. Sulejmanpašića nije dakle ovlašni spis o novinarstvu, njegovoj tehničkoj i sadržajnoj strani, kakvi se i kod nas pečinju javljati. (Nedavno je takvu jednu knjižicu izdala i Matica hrvatska — »Suvremeni žurnalizam i javno mišljenje« od F. Pavešića). G. Sulejmanpašić tretira novinarstvo, kao so- cijalni, sociološki fenomen sa jednog najvišeg moralno-filo- zofskog stanovišta. G. Sulejmanpašić usvaja etičku formulu idealističke filozofije, da je moral apsolutna vrednost, a priori dana. Moralni zakon nije ni izgrađivan, ni uslovljavan, nika- kvom empirijom, ni mestom, ni vremenom. Tako izdvojen iz amnog odnosa ljudi, on ostaje apstrakcija, t. zv. čista ideja,

u knjizi g. Sulejmanpašića se vidi kako svaka borba u ime te ideje, u praktičnom životu, mora da najzad dobije dan-kihotski vid. Iz novinarstva, kao šireg pojma, izlucio je g. Sulejmanpašić pojam »žurnalizma« kao nalica dnevnih štampa, i uzeo ga pod lupu svojih apsolutnih ideja. Razume se da današnja dnevna štampa, ni strana ni naša, iz koje je pisac uzeo mnogo citata, nije mogla da izdrži g. Sulejmanpašićove kritike. Politika, dnevna hronika, sudska reportaža, film, sport, oglasi — sve to u dnevnim novinama ne služi oplemenjavanju duha, nije vođeno moralnim principima, nego konkurentskim interesima vlasnika listova. Tu je istinu dokumentovano izveo u svojoj knjizi g. Sulejmanpašić, ali je došao, kao uzgred, i do nekih originalnijih opservacija o suštini žurnalizma. Tako, na primer, shvaćajući ceo problem šire, on uviđa da »zločin žurnalističke i njegovo odstranjenje ne ovisi o ličnosti žurnaliste, koji je samo član jednog posebnog žurnalističkog kolektiva i nije ni svestan pogubnih rezultata zajedničkoga rada. Ovde nam izgleda da je Sulejmanpašićeva misao na najboljem putu da prizna ono protiv čega će, direktno i indirektno, polemisati na drugim mestima knjige. Ako je žurnalista, kao intelektualni radnik, a intelektualnost njegova rada priznaje verovatno i g. Sulejmanpašić, u tolikoj meri ovisan o strukturi lista, o žurnalističkom kolektivu, da on obeležava čak i idejni i moralni efekat njegova rada, zašto pisac smatra »teškom greškom« onu osnovnu istinu socijalističke nauke da su sva dobra, i misaona, uslovljena ekonomskom strukturom društva?

Drugi neki zaključci g. Sulejmanpašića, koje mu je sugerisao K. Kraus »genijalni borac naše epohe protiv žurnalizma«, u formulaciji našega pisca dobivaju obično oblike metafizičkih pretpostavki. Takva je pretpostavka i vremenski kriterij u određivanju moralne vrednosti: sve što je vezano za određeni momenat (a to je u prvom redu žurnalizam) nema moralne, ni idejne vrednosti, jer ono što je moralno nije vezano za vreme, nego je bezvremensko, večno. Patetično ozbiljan, g. Sulejmanpašić vidi kako se bauk žurnalizma uvlači i u umetnost, te se zato ograđuje i protiv slave Maksa Reinhardta i Bernarda Shaha koji od umetnosti prave »delomično trgovačka preduzeća, delomično plitka šegačenja i ismejavanja publike«. Izgleda nam da g. Sulejmanpašić ima, pored moralnih, i gotove estetske dogme od kojih ne dozvoljava nikakva udaljavanja.

Da bi se opasnost od žurnalizma svela na što manju meru, g. Sulejmanpašić predlaže »moralno i duhovno uređenje novinara i zakonske propise u tome pravcu. Taj zakon gotovo onemogućuje egzistenciju svima privatnim, i partijskim, novinskim preduzećima, jer pravo donošenja vesti o svima novim događajima

daje isključivo »Državnim novinama«, koje su jedne za celu državu. Sve ostale novine, koje čak ne smeju ni da se zovu tak tri dana posle njihova objavljivanja u Državnim novinama, mogu te vesti doneti. Državne novine izdaje Ministarski savet, a uređuju ih i saradnici u njima činovnici »Novinskog ureda«. Donošenje neistinitih vesti kažnjivo je; zato se moraju u svakoj redakciji voditi beleške o poreklu svake vesti. Novine ne smeju donositi nikakvih reklama. U novinama se mora davati prednost tekstu koji vrši socijalno koristan uticaj, ali novine ne smeju raspravljati nikakvih filozofskih, etičkih, religijskih, ni uopšte naučnih pitanja. Isto tako, ne smeju donositi ni beletristike. Pogotovo im je zabranjena svaka kritika i svako komentarisanje javnih pitanja. Novine ne smeju štampati nikakve političke izjave, ne smeju vršiti nikakav politički uticaj, nego mogu beležiti samo »materijalne okvire« događaja. Novine ne smeju donositi samo zabavni materijal, a treba da izbegavaju vesti o kriminalnim događajima i naoružanju. U reportaži o događajima treba da izbegavaju svaku senzacionalnost. Novine ne smeju pisati o filmu, o nogometu, o privatnom životu. I novine iz inostranstva Jugoslovenski građani će moći čitati tek sa zakašnjenjem od sedam dana, jer će ih pošta zadržavati.

Tim merama, veruje g. Sulejmanpašić, biće duh i moral Jugoslovenskog građanina zaštićen od pogubnog uticaja dnevne štampe. Kantova metafizika morala sačuvaće nas grube stvarnosti, ako nas zakon oslobodi od tiranije one velesile koja se zove dnevna štampa. G. Sulejmanpašić, kome mi priznajemo čestite namere i iskrenost uverenja, greši kao i svi dogmatici. On podvlači samo negativni moralni uticaj dnevne štampe, a potpuno prelazi protiv njenih neospornih pozitivnih vrednosti. Dnevna štampa prati sve manifestacije života, dobre i zle, moralne i nemoralne, ona, istina, nije uvek dobar predagog, ne vrši besprekornu klasifikaciju, ali nas upućuje da ne mećemo glavu u pesak. Iz moralne ravnoteže dnevna štampa će izbaciti samo onoga čoveka u kome drugi pozvani faktori nisu učvrstili moralne osovine. Dnevna štampa je, sem toga, inkarnacija socijalnosti ljudske. Negirati njene pozitivne vrednosti znači, u krajnjoj liniji, negirati i pozitivne vrednosti demokratije. U doba raznih autarkija, g. Sulejmanpašić, čini nam se, predlaže još jednu. Treba da se ogradimo od prijavštine dana, da prekinemo, radi spasa svoje duše, vezu s ludom trkom vremena, izraženom u žurnalizmu, pa da se zadovoljimo s Kantovim moralnim zakonom u nama.

G. Sulejmanpašić, iznoseći plan svoje Utopije, zaboravlja da ni ostvarenje njegova zakona ne bi moglo da potisne duhov-

nu radoznalost današnjega čoveka koga sa dnevnim događajima ne veže samo štampa nego i živa riječ, radio-prenosi, predavanja, afiše, razgovori itd. Potpuno je u duhu filozofskih pogleda g. Sulejmanpašića što on veruje da novine stvaraju sredinu, a ne obrnuto. Ali mi smo uvereni da će i moralni nivo naših novina, za koji je g. Sulejmanpašić iskreno zabrinut, porasti tek onda kada se izmene moralne osnove našega društva. U današnjoj Nemačkoj ne postoji slobodna štampa »Meinungs-
presse« nego t. zv. »geordnete Presse« koja, u teoriji, treba da pazi na više zahteve zajednice, a ne na želju pretplatnika da budu što pre, što potpunije i što istinitije obavješteni. I šta nam kaže to nemačko iskustvo? Je li štampa kojom diriguje država moralno na višem stepenu nego slobodna štampa?

Jovan Kršić.